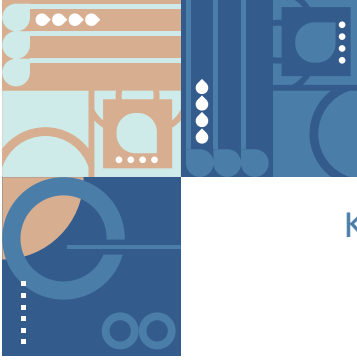

BÖLÜM 1

KENTSEL KRİZLERE ÇÖZÜM OLARAK MEKÂNSAL DÖNÜŞÜM: MEKÂNSAL PLANLAMA KURAMLARI

doi: 10.37609/akya.3869.c1594

Gamze KAZANCI¹
Aliye Ahu GÜLÜMSER²

GİRİŞ

Kentlerde belirgin biçimde gözlemlenen düşük ücretler, işsizlik, kemer sıkma politikaları, güvencesiz istihdam ve toplumsal dışlanma gibi ekonomik ve sosyal sorunlar, zamanla kentsel bir nitelik kazanmış ve araştırmacılar tarafından “kentsel kriz” olarak adlandırılmıştır. Kentsel krizler, doğaları gereği siyasal olgular olarak değerlendirilmekte ve genellikle siyasal huzursuzluk dönemlerinde ortaya çıkarlar. Buna göre, bir ülkede kamu otoritelerinin toplumsal düzen veya bu düzeni sürdüren coğrafyalar üzerindeki denetimini kaybetmesi ya da meşruiyetine yönelik yaklaşan bir tehdidi algılaması durumları “kentsel kriz” olarak tanımlanmaktadır. Günümüzde, özellikle büyük metropol alanlarını etkileyen ekonomik krizler, kentsel krizlerin başlıca tetikleyicileri arasında yer almaktadır. Farklı bağlamlarda veya ülkelerde uygulanan planlama, yönetim ya da yönetim tekniklerinin başarısızlığa uğraması sonucunda ortaya çıkan çeşitli türde kentsel krizler bulunmaktadır (Martí-Costa ve Tomàs, 2017; Penpecioğlu ve Bayırbağ, 2017, 2024). Örneğin Bayırbağ ve Penpecioğlu’nun 2017 tarihli

¹ Araştırma Görevlisi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, kazancig17@itu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-6344-523X

² Prof. Dr., İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, gulumser@itu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0001-9722-5131

ması, kentsel müdahalelerin hem daha yerel ihtiyaçlara uygun hem de geniş kabul gören biçimde gerçekleştirilmesine katkı sağlayacaktır. Bu durum, müdahalelerin hizmet ettikleri toplulukların ihtiyaç ve hedeflerini karşılama güvence altına alacaktır. Öte yandan, yerel koşullar ile küresel eğilimler arasındaki etkileşimin yeterince ele alınmaması, bir diğer belirgin araştırma boşluğudur. Ekonomik küreselleşme, iklim değişikliği ve teknolojik gelişmeler gibi küresel sorunlar, kentsel müdahaleleri doğrudan etkilemektedir. Ancak literatürde bu unsurlar çoğunlukla birbirinden bağımsız biçimde ele alınmakta, kentsel gelişimin bölgesel bağlamlarıyla nasıl etkileşime girdikleri yeterince incelenmemektedir. Yerel ve küresel bakış açılarını bütünleştiren araştırmalar, kentsel planlama ve eylem süreçlerinde var olan karmaşıklığın daha bütüncül biçimde anlaşılmasını sağlayacaktır.

Mekânsal planlama kuramları ile kentsel müdahaleler arasındaki bağlantıyı güçlendirmek amacıyla gelecekteki araştırmaların, belirlenen bu boşlukların giderilmesine odaklanması gerekmektedir. Belirli planlama stratejilerinin etkilerini uzun vadede izleyen çalışmalar, bu stratejilerin uygulanabilirliği ve etkinliği hakkında önemli içgörüler sunabilir. Kentsel çözümlerin kapsayıcı ve adil olmasını sağlamak için, topluluk katılımına ilişkin araştırmaların da farklı toplulukları planlama süreçlerine dâhil etmenin yaratıcı yollarını incelemesi gerekmektedir. Ayrıca, yerel ve küresel bakış açılarının kentsel planlamaya nasıl entegre edildiğini incelemek de önemli sonuçlar doğurabilir. Küresel eğilimlerin yerel kentsel koşulları ve tersi yönde bu koşulların küresel dinamikleri nasıl etkilediğini daha iyi anlamak, plancıların daha dayanıklı ve bağlama duyarlı müdahaleler geliştirmesini sağlayacaktır. Sonuç olarak, çevre bilimleri, sosyoloji, ekonomi ve kentsel planlama disiplinlerinden gelen bilgileri bir araya getiren çok disiplinli araştırmalar, kentsel büyümenin karmaşık dinamiklerinin daha derinlemesine anlaşılmasına ve daha ayrıntılı, etkili kentsel müdahalelerin geliştirilmesine olanak tanıyacaktır.

KAYNAKLAR

- Albrechts, L. (2004). Strategic (spatial) planning reexamined. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 31(5), 743-758.
- Albrechts, L. (2010). More of the same is not enough! How could strategic spatial planning be instrumental in dealing with the challenges ahead?. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 37(6), 1115-1127.
- Ataöv, A. ve Osmay, S. (2007). Türkiye’de kentsel dönüşümüne yöntemsel bir yaklaşım. *METU Journal of Faculty of Architecture*, 24(2), 57-82.
- Bayırbağ, M. K. ve Penpecioglu, M. (2017). Urban crisis: ‘Limits to governance of alienation’. *Urban Studies*, 54(9), 2056-2071.
- Battleheim, C. (1967). *Studies in the Theory of Planning*, Asia Publishing House, Bombay.

- Brenner, N. (Ed.) (2014). *Implosions/Explosions: Towards a Study of Planetary Urbanization*. Berlin: Jovis.
- Bryson, J. M. ve Roering, W. D. (2018). Applying private-sector strategic planning in the public sector. In *Classic Readings in Urban Planning*, 202-219, Routledge.
- Castells, M. (1977). *The City and the Grassroots*, Arnold, Londra.
- Davidoff, P. (1965). Advocacy and Pluralism in Planning, *A.I.P. Journal*, 31 (4), 331-338.
- Dear, M. ve Scott, A.J. (1961). *Urbanisation and Urban Planning in Capitalist Society*, Methuen, Londra.
- Dear, M. (2000). *The Postmodern Urban Conditions*, Blackwell, Oxford.
- Deckker, T. (2000). *The Modernist City Revisited*, Spon Press, Londra.
- Dinçer, İ. (2019). Kent Ölçeğinde Koruma ve Yenileme Kavramları, Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Şehir Yenileme ve Koruma Dersi Ders Notu.
- Ellis, C. (2002). The New Urbanism: critiques and rebuttals. *Journal of Urban Design*, 7(3), 261-291.
- Engels, F. (2005). The condition of the working class in England. In *The sociology and politics of health* (pp. 22-27). Routledge.
- Eraydın, A. (2020). Planlamanın krizini aşmak: Planlama kuramları ve planlamanın kurumsallaşmasına yönelik öneriler. *Türkiye Kentleri ve Bölgeleri*, 1.
- Eraydın, A. ve Taşan-Kok, T. (2014). State response to contemporary urban movements in Turkey: A critical overview of state entrepreneurialism and authoritarian interventions. *Antipode*, 46(1), 110-129.
- Erol, A. M. ve Görmez, K. (2020). Teoride ve pratikte yeni şehircilik akımı. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(1), 271-310.
- Ersoy, M. (2007). Planlama kuramına giriş. *Kentsel planlama kuramları içinde*, 9-34.
- Etzioni, A. (1967). Mixed-scanning: A "third" approach to decision making. *Public Administration Review*, 27(5) 385-392,
- Ferreira, A., Sykes, O. ve Batey, P. (2009). Planning Theory or Planning Theories? The Hydra Model and its Implications for Planning Education, *Journal for Education in the Built Environment* 4(2), 29-54.
- Fischer, F. ve Forester, J. (Eds.). (1993). *The argumentative turn in policy analysis and planning*. Duke University Press.
- Fishman, R. (1996). Urban Utopias: Ebenezer Howard and Le Corbusier. *Readings in planning theory*, 19-67.
- Forester, J. (1989). Rationality, dialogue and learning: What community and environmental mediators can teach us about the practice of civil society. *Cities for citizens: Planning and the rise of civil society in a global age*, 213-26.
- Forester, J. (1999). *The Deliberative Practitioner: Encouraging Participatory Planning Processes*. The MIT Press.
- Friedmann, J., Nisbet, R. ve Gans, H. J. (1973). The public interest and community participation: Toward a reconstruction of public philosophy. *Journal of the American Institute of Planners*, 39(1), 2-12.
- Gedikli, B. (2003). Evaluation of the strategic planning process in the Turkish spatial planning context, *AESOP-ACSP*, Leuven, Belçika.
- Gedikli, B. (2012). Stratejik Mekânsal Planlama: Planlamada Yeni Anlayışlar, Yöntemler ve Teknikler, Kentsel Planlama Kuramları, Genişletilmiş 2. Baskı, *İmge Kitabevi*, Ankara.
- Gedikli, B. ve Balaban, O. (2018). An evaluation of local policies and actions that address climate change in Turkish metropolitan cities. *European Planning Studies*, 26(3), 458-479.
- Geniş, Ş. (2020). Giriş: Neoliberalizm ve otoriter kentleşme [Introduction: Neoliberalism and authoritarian urbanisation].

- Godschalk, D. R. (2003). Urban hazard mitigation: Creating resilient cities. *Natural hazards review*, 4(3), 136-143.
- Göksu, F. (2003) Kentsel Dönüşüm Projelerine Yenilikçi Yaklaşımlar, *Kentsel Dönüşüm Sempozyumu*, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul; 270-279.
- Gurran, N. ve Phibbs, P. (2013). Housing supply and urban planning reform: The recent Australian experience, 2003–2012. *International journal of housing policy*, 13(4), 381-407.
- Güllüpinar, F. (2012). *Kent Sosyolojisi Kuramları Üzerine Bir Literatür Değerlendirmesi*, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 21(3), 1-29
- Hall, P. (1996) *Cities of tomorrow*. Oxford: Blackwell (Updated edition. First published 1988).
- Harvey, D. (1973). *Social Justice and the City*, Arnold, Londra.
- Healey, P. (1992). Planning through debate: The communicative turn in planning theory. *The Town planning review*, 143-162.
- Healey, P. (1997). Traditions of planning thought. *Collaborative planning: Shaping places in fragmented societies*, 7-30.
- Holston, J. (1989). *The modernist city: An anthropological critique of Brasilia*. University of Chicago Press.
- Howard, E. (1985). *Garden Cities of Tomorrow*. Attic Books (First published in 1898 as ‘Tomorrow: Aktaran: Steno, N. (2000), Normativity In Urban Planning www.a-aarhus.dk/welfarecity
- Hudson, B. M., Galloway, T. D. ve Kaufman, J. L. (1979). Comparison of current planning theories: Counterparts and contradictions. *Journal of the American planning association*, 45(4), 387-398.
- International Organization for Migration (IOM). World Migration Report 2022.
- Jacobs, J. (1961). *The Death and Life of Great American Cities*, Random House, New York.
- Kaplan, M. (1973). *Urban Planning in the 1960's*, Praeger, New York.
- Keleş, R. (2004). *Kentleşme Politikası*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Kuyucu, T. (2014). Law, Property and Ambiguity: The Uses and Abuses of Legal Ambiguity in Re-making Istanbul's Informal Settlements. *International Journal of Urban and Regional Research*, 38(2), 609-627.
- Lefebvre, H. (2003 [1970]). *The Urban Revolution*. Minneapolis: Minnesota University Press.
- Lindblom, C. (2018). The science of “muddling through”. In *Classic readings in urban planning* (pp. 31-40). Routledge.
- Lucy, W. H. (1988). APA's ethical principles include simplistic planning theories. *Journal of the American Planning Association*, 54(2), 147-149.
- Martí-Costa, M. ve Tomàs, M. (2017). Urban governance in Spain: From democratic transition to austerity policies. *Urban Studies*, 54(9), 2107-2122.
- Moreno, C., Allam, Z., Chabaud, D., Gall, C. ve Pratlong, F. (2021). Introducing the “15-Minute City”: Sustainability, resilience and place identity in future post-pandemic cities. *Smart cities*, 4(1), 93-111.
- Oliveira, V. ve Pinho, P. (2010), Evaluation in Urban Planning: Advances and Prospects, *Journal of Planning Literature* 24 (4), 343 –361.
- Özdemir, E. (2021). Rationality revisited: Politicisation through planning rationality against the rationality of power. *Planning Theory*, 20(4), 350-371.
- Özdemir, E. (2023). Kent Plancısının Politik Rolü: Türkiye Deneyiminden Çıkarımlar. *Planlama*, 33(2), 288-301.
- Özdemir, E. ve Eraydin, A. (2017). Fragmentation in urban movements: The role of urban planning processes. *International Journal of Urban and Regional Research*, 41(5), 727-748.
- Penpecioglu, M. (2013). Urban development projects and the construction of neo-liberal urban hegemony: The case of Izmir. *METU Journal of the Faculty of Architecture*, 30(1), 165-189.

- Penpecioglu, M. ve Bayırbağ, M. K. (2024). Diverse geographies of urban crisis: A comparative analysis of Egypt, India and Türkiye. *Megaron*, 19(2), 219-230.
- Penpecioglu, M. ve Taşan-Kok, T. (2016). Alienated and politicized? Young planners' confrontation with entrepreneurial and authoritarian state intervention in urban development in Turkey. *European Planning Studies*, 24(6), 1037-1055.
- Peterson, J. A. (2018). The city beautiful movement. In *Introduction to planning history in the United States* (pp. 40-57). Routledge.
- Peterson, J. A. (1979). The impact of sanitary reform upon American urban planning. *Journal of Social History*, 13(1), 83-103.
- Poticha, S. (1999). Foreword. Michael Leccese ve Kathleen McCormick (Ed.), *Charter of the New Urbanism* (ss. 105-108). USA: Mc Graw Hill.
- Sassen, S. (2014). *Expulsions: Brutality and complexity in the global economy*. Harvard University Press.
- Scott, J. (1998). *Seeing Like a State*, Yale University Press, New Haven.
- Seto, K. C. Y. ve Reenberg, A. (Eds.). (2014). *Rethinking global land use in an urban era* (Vol. 14). Cambridge, MA: MIT Press.
- Susskind, L. ve Cruikshank, J. (1987). Breaking the impasse. *New york*.
- Steinö, N. (2001). Normativity in urban design. *Aarhus School of Architecture: Working paper*.
- Şengül, H. T. (2002). Planlama Paradigmanlarının Dönüşümü üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme. *Planlama Dergisi*, (2.-3)
- Şenyapılı, T. (1998) Cumhuriyet'in 75. yılı Gecekonduunun 50. yılı, *75 yılda Değişen Kent ve Mimarlık, Tarih Vakfı*, İstanbul.
- Talen, E. (2002). The social goals of New Urbanism, *Housing Policy Debate*, 13(1), 165-188.
- Tanyeli, U. (2017). *Yıkarak yapmak, anarşist bir mimarlık kuramı için altlık*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Taylor, N. (1998). *Town Planning as Physical Planning and Design*, in *Urban planning theory since 1945*. Sage, 3-19.
- T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı. (2009). Kentleşme Şurası, Mekânsal Planlama Sistemi ve Kurumsal Yapılanma, Retrieved from: [https://webdosya.csb.gov.tr/db/kentges/editordosya/kitap1\(1\).pdf](https://webdosya.csb.gov.tr/db/kentges/editordosya/kitap1(1).pdf)
- Tekeli, İ. (2003). Kentleri Dönüşümü Mekan Olarak Düşünmek, *Kentsel Dönüşüm Sempozyumu*, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Todes, A. (2012). New Directions in Spatial Planning? Linking Strategic Spatial Planning and Infrastructure Development, *Journal of Planning Education and Research*, 1-15.
- Tunnard, C. (1950). A city called beautiful. *Journal of the Society of Architectural Historians*, 9(1/2), 31-36.
- UN (2016). HABITAT III New Urban Agenda. United Nations Conference on Housing and Sustainable Urban Development, Quito.
- UN (2018). Revision of World Urbanization Prospects. Retrieved from <https://www.un.org/development/desa/publications/2018-revision-of-worldurbanization-prospects.html> (09.07.2019).
- Uzun, C.N. (2001) Gentrification in İstanbul: A diagnostic study, *Nederlandse Geografische Studies* 285, Utrecht.
- Uzun, C. N. (2005). Residential transformation of squatter settlements: Urban redevelopment projects in Ankara. *Journal of Housing and the Built Environment*, 20, 183-199.
- Uzun, C. N. (2016). *Urban Transformation in Türkiye Typological Change in residential Fabric*.
- Ünlü, T. (2006). Kentsel mekânda değişimin yönetilmesi-1 [Management of change in urban space-1]. *METU Journal of Foreign Affairs*, 23(2), 63-92.
- Wilson, William. H. (1994). *The city beautiful movement*. JHU Press, 72 - 86.

- Yaman-Galantini, Z. D. (2019). Belirsizliklere Karşı Kurumsal Dayanıklılık ve Beş Bileşenli Kent Planlama Süreci (Institutional Resilience against Uncertainties and Five-Elements Process in Urban Planning Process), İçinde Dünya Şehircilik Günü 43. *Kolokyumu: "Planlama, Kavramlar ve Arayışlar"*, TED Üniversitesi, Ankara, 7-9.
- Yetişkul, E. (2020). Kentler ve Yeni Kentsel Kuramlar: Kentleşmeyi Merkezine Alan Üç Kuram Üzerine. *Planlama*, 30(3).
- Yüceşahin, M. M. ve Özgür, E. M. (2008). Regional fertility differences in Turkey: persistent high fertility in the southeast. *Population, Space and Place*, 14(2), 135-158.
- Zevenbergen, C., Fu, D. ve Pathirana, A. (2018). Transitioning to sponge cities: Challenges and opportunities to address urban water problems in China. *Water*, 10(9), 1230.